

62/42 Şûrâ Suresi

1. “Hâ, Mîm, Ayn, Sîn, Kâf” mukattaa harfleridir. Anlamı için bkz. www.fcr.com.tr/kuranaydinligi/hurufumukattaa
2. Tesbihin anlamı için bkz. 68/Kalem 29; 17/Îsra 44. “Rabbin hamdini tesbih” deyiminin anlamı için bkz. 50/Kâf 39, 40; 25/Furkan 58; 20/Tâhâ 130; 32/Secde 15.
3. “Evliya” kelimesinin anlamı için 8-9. ayetlere bakılabilir. Allah kendisinden başka hamî edinilmesini yasaklamaktadır. Çünkü Mekke’li Müşrikler, tapındıkları tanrıları Allah ile kendileri arasında velî ve şefaatçi edinmektedirler (10/Yunus 18; 39/Zümer 3).
4. “Şehirlerin anası” (Ümmü’l-Kura) deyiimiyle kastedilenin Mekke olduğu konusunda ittifak vardır. Neden böyle bir deyim kullanıldığını anlamak için 3/Âl-i İmran 96-97. ayetlere bakılabilir.
5. “Dileme” fiiliyle ilgili açıklama için bkz. 74/Müddessir 31.
6. “Veli” kelimesinin açıklaması için bkz. 7/A’raf 3.
7. Allah’ın bütün peygamberlere gönderdiği din veya şeriat aynıdır. Çünkü Allah’ın yanlış yapma ihtimali olmadığı için dinini değiştirme gereği duymaz. Değişiklik insanların, ilahî dini sonradan bozmasıyla (tahrif) ortaya çıkmış; Allah da onu nesh/lağvedip orijinalini yeniden göndermiştir. Fakat dini her yeniden gönderişinde “Dini tahrif etmeyin!” anlamında “Dini koruyun, ayakta tutun ve ihtilaflar üretmeyin!” prensibini de hatırlatmıştır. İbn Abbas, Mücahid ve Süddî gibi ilk dönem tefsircileri, din ve şeriatın maksadın dinin bütünü olduğunu ve bütün peygamberlerin vahyinde ortak olduğunu savunmuşlardır (Taberî, *Camî’-l-Beyan*). Bazı tefsircilerse iman esaslarının bütün ilahî dinlerde ortak olduğunu, şeriatların değişebileceğini söylemişlerdir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Maverdî, *en-Nüket*). Buna karşı çıkan ve şeriatların da değişmeyeceğini söyleyen bazı fakihlerse bu ayeti kıyasın aleyhine delil olarak kullanmışlardır (Razî’nin naklettiği görüşler için bkz. *Mefatihü’l-Gayb*). Şatıbî de Hz. İbrahim ile Hz. Muhammed’in getirdiği şeriatın aynı olduğunu, müşrikler tarafından zamanla değiştirilmiş kısımların düzeltilerek uygulandığını savunmaktadır (Muvafakat, c. 2, s. 75; 3/Âl-i İmran 67; 22/Hac 78). Allah’ın gönderdiği kitaplardan birinde bulunan hüküm diğerinde yer almamış olabilir. Fakat aynı konuda her iki kitapta yer alan hükümler arasındaki farklılık ya da aykırılık çelişki anlamına gelecektir. Ayetin açık lafzî tahrif ve tefrikayı yasakladığına göre Allah tarafından belirlenmiş yasaların değişmeyeceği, Allah’ın insan içtihadına bıraktığı hükümlerin değişebileceğini söylemek daha tutarlı bir ayırım kabul edilebilir. Çünkü cinayet, fuhuş, hırsızlık ve haksızlık gibi haramların; ibadet, adalet, yardımlaşma ve merhamet gibi güzelliklerin değişebileceğini ya da aksi yönde Allah’ın insan iradesine hiç lüzum bırakmadığını, her şeyi Kur’an’da belirlediğini düşünmek tutarlı görünmemektedir.
8. Bu cümlenin açıklaması için bkz. 74/Müddessir 31; 9/Tevbe 115.
9. Bu ifadeyi “Allah’ın çağrısı kabul edildikten sonra” şeklinde çevirenler de vardır. Ancak cümle bütünlüğüne ve indiği bağlama uymadığı için diğer görüş tercih edilmiştir (Maverdî, *en-Nüket*; Sealibî, *el-Cevahir*).

10. Kıyametten bahsedilince müşrikler, “Haydi getir!” diye meydan okuyorlardı. Kur’an onların bu beklentilerini “te’vilini isteme” olarak değerlendirmektedir (7/A’raf 53).

11. Sevgi isteğinin açıklaması için bkz. 19/Meryem 96. “Fi’l-kurbâ” ifadesini, başta İbn Abbas, İkrime ve Mücahid olmak üzere çoğunluk “akrabalık” diye çevirmiştir. Hasan-ı Basrî ve Katade ise itaat ve salih ameller yoluyla Allah’a yaklaşmak diye çevirmişlerdir ki bu yorumu “meveddet” kelimesiyle bağdaştırmak ve bağlama oturtmak zor görünmektedir (Maverdî, *en-Nüket*). Said bin Cübeyr, akraba kelimesini Hz. Peygamber’in ailesi olarak yorumlayınca İbn Abbas; “Acele ettin, ey Said! Kureys’ten hiçbir sülale yoktur ki onlarla Hz. Peygamber arasında akrabalık olmasın...” demiştir (Buharî, Tefsir 42/262).

12. Dost, hami ve otorite anlamına gelen “veli” kelimesinin açıklaması için bkz. 7/A’raf 3. Ayrıca bkz. 8, 46. ayetler ve ilgili dipnot. Sure boyunca rızkın Allah’a ait olduğunun, daraltıp genişletmesinin vurgulanması, ambargo nedeniyle sıkıntı yaşayan Müslümanlara güven verme, kıtlık nedeniyle zor günler yaşayan müşriklere uyarıda bulunma amacına matuf olabilir. Çünkü bundan sonra gelen Zuhruf ve Duhan surelerinde bu konuda açık işaretler vardır.

13. İnsanların başına gelen belalar, insanların yapıp etmeleri sebebiyle hak ettikleri sonuçlar olarak sunulmaktadır. Bu da kul iradesini yok sayan kaderciliği reddeden bir durumdur (3/Âl-i İmran 165-167; 4/Nisa 79).

14. Mağfiret kelimesi, hem affetmek hem de örtmek anlamına gelmektedir (Zebidî, Tâc). Dolayısıyla öfkeyi yenmek ve kontrol etmek anlamı mevcuttur (Sealibî, *el-Cevahir*). Geçtiği bağlam dikkate alınarak her iki anlam da meale yansıtılmıştır. Ayrıca bkz. “*İman edenlere söyle de Allah’ın vaadettiği günlerin gelmesinden korkmayan kimseleri, Allah’ın her kavmi yaptıklarıyla cezalandıracağı güne kadar bağışlasınlar.*” (45/Casiye 14).

15. Bu ayetten itibaren baskı altında bulunan Müslümanların nasıl davranmaları gerektiğini açıklayan hükümler ortaya konmaktadır. Müslümanların baskılar karşısında yardımlaşmaları öğütlenirken işlerini istişare ile halletmeleri teşvik edilmektedir. Daha sonra emredilerek farz kılınmıştır (3/Âl-i İmran 159). Bu tür sıkıntılı dönemlerde bireysel tavırlar, İslam ümmetini sorumluluk altına sokabileceği gibi istişaresizlik ve yardımlaşmama cemaat (ümme) üyeleri arasındaki güven ve dayanışma ruhunu zedeleyebilir (İbn Atıye, *el-Muharreru’l-Veciz*). Çünkü işleri veya hayatları ortak olan insanların istişareyi terk etmeleri, hem hak ihlalidir, hem de kargaşa ve başarısızlığa yol açar.

16. Bu ifade, “Kim affeder ve barışı sağlarsa...” şeklinde de çevrilebilir. Ancak böyle bir çeviride de af kelimesini devamındaki zalimlik nitelemesiyle ilişkilendirmek zor görünmektedir. Çünkü 39 ve 41. ayetlerde affetmeyenlere bir sorumluluğun olmadığı dile getirildiği halde 40. ayette zalimlik vasfı affetmeyenlerin üzerinde kalmaktadır. Bundan dolayı tefsirciler, zalimlik vasfını ya saldırganla ilintilendirmek veya saldırıya uğrayanın aşırı davranması şeklinde yorumlamak durumunda kalmışlardır ki bu da anlamın zorlanması getirmektedir. Oysa 42. ayette mazlumun affedici olmasından zaten açıkça bahsedildiği için böyle bir anlam zorlamasına gerek gözükmemektedir. Dolayısıyla “ödeme” anlamı, bağlama daha uygun görülmüştür. Çünkü “afâ” kelimesi, hem affetmek hem ödemek anlamına gelmektedir. (2/Bakara 178; 5/Maide 45).

17. Bu paragrafın son dört ayetinde baskıya maruz kalan müminlerin sabredip sivil itaatsizlik türü bir tutum izlemeleri ideal bir davranış olarak takdim edilirken sabredemeyip de kötülüğe karşı koyan müminlere bir cezanın verilemeyeceği, asıl cezayı hak edenlerin onu tahrik eden zorbalara olduğu açıkça ortaya konmaktadır.

18. “İdlal” kelimesinin veya “dalaletine hükmetme” ifadesinin anlamı için bkz. 74/Müddessir 31; 9/Tevbe 115. ayet ve ilgili dipnot.

19. Dost, hami ve otorite anlamına gelen “veli” kelimesinin açıklaması için bkz. 7/A’raf 3; ayrıca bkz. 39/Zümer 3 ve ilgili dipnot.

20. Kur’an’ın ilk muhatabı olan Mekkeliler, taptıkları tanrıları Allah ile kendileri arasında veli kabul ediyor, ama buna rağmen İbrahim’in yolunda olduklarına inanıyorlardı. Bu sebeple de müminleri yoldan sapmış kişiler olarak değerlendiriyorlardı. Allah, onların uydurduklarının ölçü olamayacağını, ölçü koyma yetkisinin kendisine ait olduğunu ve dolayısıyla kimin sapkın, kimin doğru yolda olduğunu belirleme yetkisinin kendisine ait olduğunu ifade için bu ayetleri indirmiştir. Dahası bu ayetlerde müşriklerin tanrıları için kullanılan ve reddedilen veli kelimesi de sadece dost anlamına gelmemektedir; vali ve otorite anlamına da gelmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. 8, 28. ayetler.

21. Mülkün anlamı için bkz. 25/Furkan 2.

22. Bu mesajlar müşriklerin Allah’tan başka edindikleri otoritelerden çocuk bahşetmesini istemelerini reddetmek için gelmiştir. Tedavi arayışlarını yadsımak anlamında değerlendirilemez.

23. Vahiy Allah’ın insanla konuşmasının üç şekli vardır. Hz. Musa’da olduğu gibi perde arkasından konuşması, bir melek aracılığı ile peygambere mesajını iletmesi ya da bunların dışında gaipten bir gizli mesajı ilham veya ilka etmesidir. Sonuncusu vahiy olmaktadır. Bazı ayetlerde ona Ruhü’l-Kudüs veya Ruhü’l-Emin geldiği ifade ediliyordu (26/Şuara 192-195; 16/Nahl 102). Fakat bazı hadislerle göre bunun adı Medine döneminden itibaren Cebrail oldu. (Izutsu, *age*, s. 263).

24. Bu ayette Allah, indirdiği vahye ve Kur’an’a ruh demektedir (Ebussuûd, *İrşadü’l-Akli’s-Selim*; Buharî, Tefsir 42; ayrıca 97/Kadr 4; 16/Nahl 2; 40/Mümin 15 ve 6/En’am 122. ayetlerde de ruh kelimesi aynı anlamda kullanılmaktadır). Dolayısıyla Kur’an, ruhumuzu beslemek için gelmiş ilahî bir azıktır.

25. Bu cümlede Allah’ın dilediği kimseye yol göstermesinden maksat, kitap vereceği peygamberi seçmesi olabilir. Çünkü önceki cümlede Hz. Peygamber’in kitap ve imanı bu kitap sayesinde öğrendiği dile getirilmekte, devamında gelen cümlede ise Hz. Peygamber’in yol göstericiliğine ayrıca değinilmektedir. Dolayısıyla Allah insanlara onun aracılığı ile yol göstermektedir. Bu nedenle Razî, bu cümledeki hidayet in özel bir hidayet (yani vahiy ve risalet) olduğunu dile getirmiştir. (*Mefatihü’l-Gayb*).